

بررسی و ارزیابی پایداری محلات شهر با تاکید بر شاخص‌های شهرسازی نوین (مطالعه موردی شهر بندرعباس)

پریوش باوقار زعیمی^۱، مرضیه موغلی^{۲*}، محمد ابراهیم عیفی^۳

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران

^۲ دانشیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران.

^۳ استادیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۰۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

هدف از انجام این پژوهش بررسی و ارزیابی پایداری محلات شهر بندرعباس با تاکید بر شاخص‌های شهرسازی نوین می باشد. تحقیق حاضر از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و رویکرد غالب آن توصیفی-تحلیلی است و برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۵۲۸۶۲ خانوار ساکن در شهر بندرعباس است که برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۳ خانوار انتخاب گردید. سپس ابعاد مختلف توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) با استفاده از نظرات سرپرستان خانوار در محلات مختلف شهر بندرعباس مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که بین محلات شهر بندرعباس از نظر پایداری اجتماعی محلات گل شهر، آزادگان و شاه حسینی دارای بهترین عملکرد هستند و محلات پشت شهر، سورو و دو هزار از پایداری اجتماعی کمتری برخوردارند. همچنین نتایج پژوهش در مورد ابعاد پایداری اقتصادی نیز حاکی از آن است که محلات گل شهر، آزادگان و نایبند دارای پایداری بیشتر و محلات توحید، چاهستانی و بهشت زهرا دارای پایداری کمتری نسبت به دیگر محلات هستند. بررسی‌ها در مورد پایداری شاخص زیست محیطی محلات نیز نشان می‌دهد که محله‌های شاه حسینی، درخت سبز و گل شهر از بیشترین پایداری زیست محیطی و محله‌های نایبند، پشت شهر و سورو از کمترین پایداری زیست محیطی برخوردارند.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، محلات شهری، شهرسازی نوین، شهر بندرعباس

مقدمه

اهمیت مناطق شهری برای آینده ما در اهداف توسعه پایدار سازمان ملل متحد (SDGs) به رسمیت شناخته شده است، جایی که هدف آن به طور مستقیم با توسعه شهری آینده همراه است (Varela et al, ۲۰۱۹:۱۷۸). توسعه شهری از جمله فرایندهایی است که در چند دهه معاصر از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، محیطی و ... زندگی بشر را تحت تأثیر قرار داده است (عبداله زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۲۵۷) و باعث پیامدهای متفاوت و گاه متضادی در مناطق مختلف شده است. شهرها از یک سو به عنوان کانونهای توسعه اجتماعی، اقتصادی و فضایی به شمار می روند (Varol et al. 2010, 1). و از سوی دیگر مناسبترین مکانها برای بروز مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی هستند (Connelly, 2007: 259). بنابراین توسعه پایدار با ایجاد تعادل بین ابعاد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی مطرح شده است. شهرها نه تنها نقاط مهم برای فرصت های اقتصادی-اجتماعی هستند بلکه می تواند کیفیت زندگی را بهبود بخشند (Dario et al, ۲۰۲۱: ۲). در حقیقت مطرح شدن توسعه پایدار به عنوان شعار اصلی هزاره سوم ناشی از تأثیرات شهرها بر گستره زیست کره و ابعاد مختلف زندگی انسانی است. بدون شک، بحث از پایداری و توسعه پایدار بدون توجه به شهرها و شهرنشینی بی معنا خواهد بود (حسین زاده دلیر و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). شهرها به عنوان عامل اصلی ایجاد کننده ناپایداری در جهان به شمار می روند و در واقع، پایداری شهری و جهانی هر دو مفهوم واحدی هستند. بنابراین مسائل و مشکلات موجود به ویژه در شهرها نشانگر عدم تحقق مشخصه های توسعه پایدار در آنهاست (نیک پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۶). شهرسازی نوین، یک جنبش روشنفکری در میان معماران و طراحان است که در برابر رشد هنجارگونه ی الگوهای جامعه ما قرار گرفته، الگوهایی که گسترش حومه ای و محصورات مسکونی محدودکننده از مصادیق آن هستند. این جنبش طیفی کامل از برنامه ریزی و طراحی شهری تا معماری را در نظر می گیرد که در پاسخ به محلات ناپایدار به وجود آمده، شکل گرفت. اهمیت بررسی و تحلیل این الگو، به دلیل تأثیر گذاری آن بر برنامه ریزی در تمامی سطوح و در نظر گرفتن مسایل اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است ضمن آنکه اصول ارایه شده این نظریه، در توسعه شهری، توسعه های جدید، توسعه های درون زای بافت و به خصوص در برنامه ریزی محلات شهری، اهمیت قابل توجهی دارد. به نظر می رسد که اصول مطرح شده در این رویکرد، رابطه تنگاتنگی با معیارهای پایداری داشته باشد (فرجی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲). در سالیان اخیر با افزایش رشد شتابان جمعیت شهر بندرعباس و به موجب آن بروز مشکلات بسیار فضایی - کالبدی بر پیچیدگی های ابعاد توسعه در این شهر افزوده شده است. علاوه بر این، ناکارآمدی روش های سنتی مبتنی بر برنامه ریزی کوتاه مدت و روزانه در پاسخ گویی به نیازها و مشکلات موجود شهر سبب شده که آینده شهر نامعلوم و مبهم جلوه گر شود و از طرف دیگر روند روبه رشد جمعیت این شهر به دلیل مهاجرت های گسترده روستا - شهری مشکلات بسیاری در نظام شهرنشینی این شهر به بار آورده است که می توان به رشد فقر، کاهش شاخص های کیفیت زندگی، رشد بیکاری، رشد حاشیه نشینی و اسکان غیررسمی و ... اشاره نمود که منجر به ناپایداری این شهر گردیده است که تداوم این شیوه از شهرنشینی ممکن است در آینده؛ بحرانهای

ناپایداری شدیدتری را به همراه داشته باشد؛ از این رو ضرورت چاره اندیشی و اتخاذ راهبردها و راهکارهای مقتضی در جهت هدایت و برنامه ریزی این شهر احساس می گردد.

در ادامه به بررسی مهمترین پژوهش های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق می پردازیم:

عسگری (۱۴۰۰) در پژوهشی به ارزیابی شاخص های ناپایداری در توسعه شهری در شهر اراک با استفاده از مدل SWOT پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که همزمان با رشد و توسعه شهر اراک همه ابعاد پایداری رشد موزون نداشته و این شهر از توسعه ناپایدار رنج می برد. رازدشت و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود به بررسی و مقایسه شاخص های پایداری شهر کوچک دهدشت با متوسط نظام شهری کشور با تاکید بر توسعه پایدار شهری پرداختند یافته های پژوهش نشان داد که شهر دهدشت به لحاظ شاخص های توسعه پایدار از عملکرد مناسبی نسبت به متوسط نظام شهری کشور برخوردار می باشد. ملکی و دامن باغ (۱۳۹۲) به ارزیابی شاخص های توسعه پایدار شهری با تاکید بر شاخص های اجتماعی، کالبدی و خدمات شهری (مناطق هشتگانه شهر اهواز) پرداختند. نتایج نشان می دهد که مناطق هشتگانه شهر اهواز از لحاظ میزان برخورداری از شاخصهای منتخب توسعه متفاوت بوده همچنین، بین شاخصهای منتخب و روند توسعه پایدار در شهر اهواز رابطه معناداری وجود دارد به طوری که تمامی شاخصها تأثیر مستقیمی بر روند توسعه پایدار مناطق هشتگانه شهر اهواز داشته اند. پروزن و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی و تحلیل اثرات شاخص های نوین توسعه پایدار در توسعه گونه های بافت محلات شهری مهاباد پرداختند. بر اساس نتایج بررسی شاخص های اقتصادی، کالبدی و خدماتی تأثیرگذار بر روی پایداری محلات نشان می دهد که شاخص اقتصادی بیانگر شکاف قابل توجه محلات مورد مطالعه در برخورداری از این شاخص است. داریو و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی ابعاد مختلف در توسعه پایدار شهری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که تحقق توسعه پایدار در ابعاد مختلف موجب بهبود کیفیت زندگی ساکنان شهرها می شود. آگبازی (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی شاخص های نوین و رویکردهای برنامه ریزی جایگزین و برنامه شهرهای پایدار در نیجریه پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می دهد که چالش های عمده شهری در کشور نیجریه شامل ازدیاد زاغه ها، فقر شهری، مشاغل غیر رسمی و نیاز به زیر ساخت و خدمات اصلی شهری می باشد. رسولیماناش و همکارانش (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی توسعه پایدار شهرهای زغال سنگی در استان هلونگ جیانگ بر پایه روش AH پرداختند. نتایج تحقیق نشان می دهد که توسعه اقتصادی و کیفیت محیطی، مهم ترین شاخص هایی هستند که بر توسعه پایدار شهرهای معدنی این استان اثر می گذارند.

مبانی نظری پژوهش

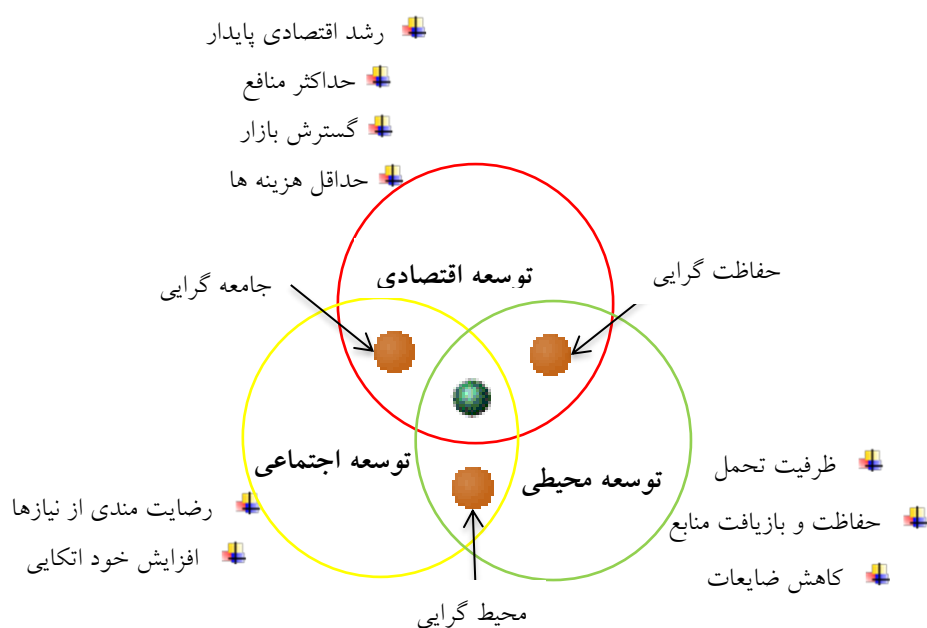
بیشتر پژوهشگران بنا بر تعریف گزارش برانت لند (که در آن سه لایه توسعه، برابری و مساوات و حفاظت از محیط زیست مشخص شده)، توسعه پایدار را در سه بعد اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار می دهند. برخی دیگر از جمله زاکس دو بعد مکانی و فرهنگی را به تفکیک اضافه می کنند. همچنین به نقل از زاکس برخی مانند جیوارد (۱۹۹۶)، لوچینکو (۱۹۹۸) و دیگران معتقد به بعد پایداری نهادی یا سیاسی در توسعه پایدار هستند. عدم دستیابی به هریک از این ابعاد، موجب ضعیف شدن پایداری و دوری از شکل توسعه پایدار است (زاکس، ۱۳۷۵: ۲). پایداری می تواند معانی بسیاری را در بر داشته باشد که از یک هدف اکولوژیکی تا اصولی برای فعالیت های مختلف

اقتصادی و اجتماعی را شامل می‌شود (عسگری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۸). توسعه پایدار به زبان فنی می‌تواند به عنوان مسیر توسعه ای که در آن بهینه سازی رفاه برای نسل امروزی که منجر به کاهش رفاه آینده نمی‌شود، تعریف شود. قرار گرفتن در این مسیر مستلزم از بین بردن زیاده روی هایی است که به تهی شدن منابع طبیعی و تخریب محیط زیست منجر می‌شود (سید علیپور و نظری، ۱۳۹۸: ۶۵۸). ابعاد پایداری که در جغرافیا و برنامه ریزی شهری کاربرد دارد را می‌توان این گونه تقسیم بندی کرد: پایداری اکولوژیکی که بر ضرورت حفظ محیط زیست شهری تاکید دارد (Naghdi ۱۳، ۲۰۰۶). اما کمیسیون جهانی محیط و توسعه تعریف جامع و قابل قبولی از توسعه پایدار را به عنوان نیاز به استفاده و بهبود شرایط زندگی نسل حاضر و بدون به خطر « پایداری » ارائه داده است؛ این کمیسیون انداختن توانایی نسل آینده برای تأمین نیازهایشان تعریف کرد. بنابراین، واژه پایداری شامل مؤلفه های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است (مؤمن پور علی آباد و ذاکر حقیقی، ۱۳۹۷: ۶۸۰) و در فرایند توسعه پایدار در هر جا که ممکن است از راه وضع سیاست ها، اجرای اقدامات لازم و عملیات حمایتی با هم تلفیق می‌شوند (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۶۲) از نظر روکاپیونگ پایداری درآمدی و اقتصادی منجر به پایداری اجتماعی می‌شود و بین این دو رابطه دو سویه ای وجود دارد (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۷ به نقل از Roca-Puig, 2019: ۹۱۶) پایداری و توسعه پایدار به نحوی با یکدیگر همپوشانی دارند که گاهی (به خصوص در جغرافیای انسانی) به جای یکدیگر به کار می‌روند و با توجه به اینکه این پژوهش به پایداری شهری اشاره دارد، بنابراین پایداری شهری به معنای جذب، نگهداشت و توسعه منابع انسانی و طبیعی در شهرها است (خوش فر و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۳). از نظر هانتر توسعه پایدار مفاهیمی چون برابری درون نسلی و بین نسلی و به همان نسبت آگاهی زیست محیطی را در بر می‌گیرد.

توسعه پایدار سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی را در بر می‌گیرد، که دارای ساختاری مشخص و نظامی سلسله

مراتبی هستند (شکل ۱)

شکل شماره ۱: ابعاد سه گانه توسعه پایدار

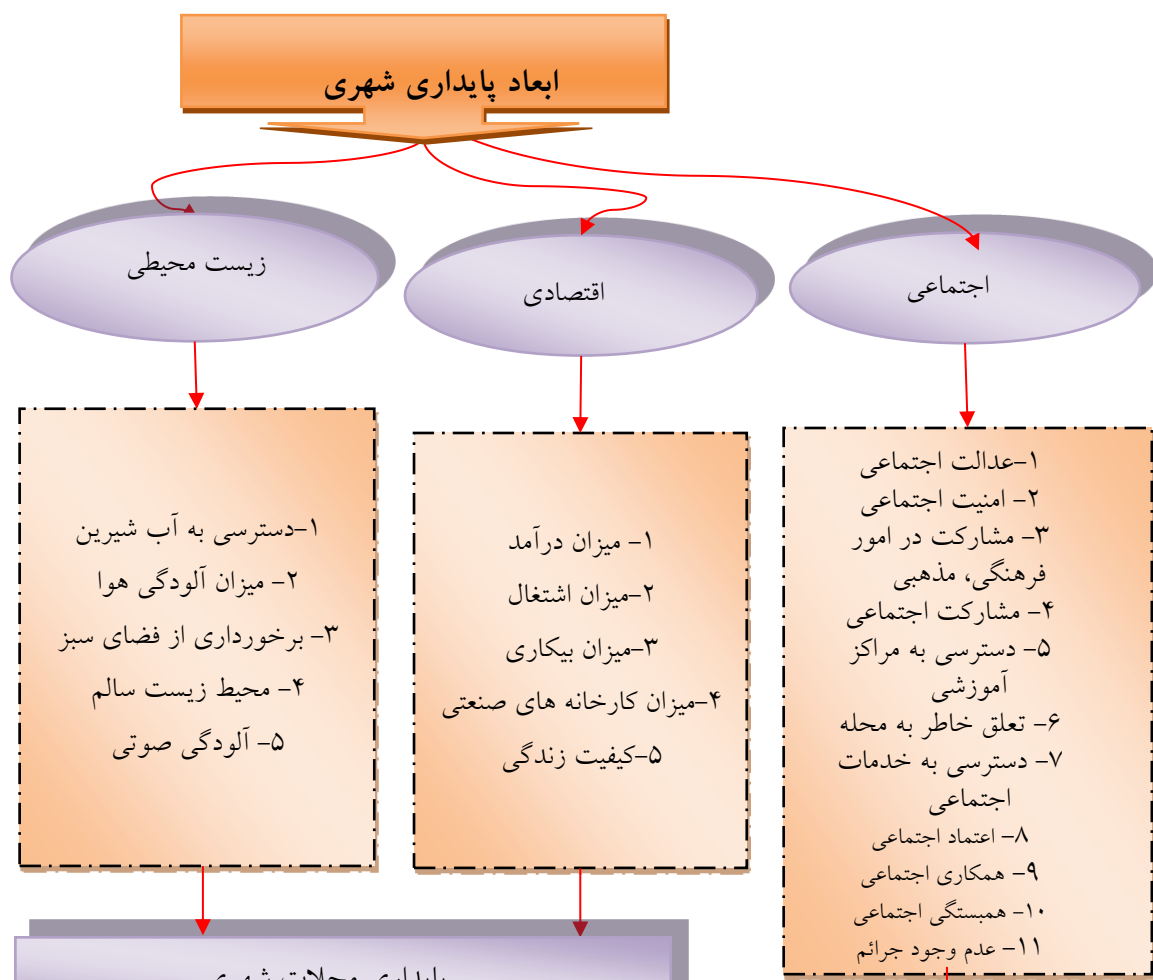

منبع: پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹

بنابراین، توسعه پایدار صرفاً مبتنی بر سیاست‌های محیطی نیست و بدون حل مسائل اجتماعی و اقتصادی، توسعه پایدار محقق نخواهد شد. توسعه پایدار نیازمند دیدی کل نگرانه در سیاست‌های توسعه محیطی، اجتماعی و اقتصادی ایجاد یکپارچگی در این سه بعد است. در تبیین نظری مفهوم توسعه پایدار که بر تعامل ابعاد سه گانه توسعه اقتصادی، اجتماعی و محیطی تأکید دارد، رویکردهایی چون حفاظت گرایی، محیط‌گرایی و جامعه گرایی شکل گرفته‌اند. هدف غایی توسعه اقتصادی رسیدن به رشد اقتصادی پایدار، به حداکثر رساندن منافع، حفاظت و بازیافت منابع و کاهش ضایعات است و در توسعه اجتماعی رضایت‌مندی از نیازها و افزایش خوداتکایی معنا یافته‌اند (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴).

توسعه پایدار شهری، موضوع های جلوگیری از آلودگیهای محیط شهری و ناحیه ای، کاهش ظرفیتهای تولید محیط محلی، ناحیه ای و ملی، حمایت از بازیافتها، عدم حمایت از توسعه ی زیان آور و از بین بردن شکاف میان فقیر و غنی را مطرح می کند. توسعه پایدار شهری به مثابه دیدگاهی راهبردی به نقش دولت در این برنامه ریزیها اهمیت بسیاری می دهد و معتقد است دولتها باید از محیط زیست شهری حمایت همه جانبه ای کنند. توسعه پایدار شهری، الگوی پایدار سکونتگاهها، الگوی مؤثر حمل و نقل در زمینه ی مصرف سوخت و نیز شهر را در سلسله مراتب ناحیه ی شهری بررسی می کند، زیرا ایجاد شهر را فقط برای لذت شهروندان می داند. توسعه پایدار شهری به دنبال ساختن یک شهر نسبتاً ایده آل و آرمانی است که در آن هم شهروندان معاصر از یک زندگی نسبتاً خوب برخوردار شوند و هم تواناییهای نسل آینده برای برآورده کردن نیازهایشان به مخاطره نیفتند؛ یعنی اینکه نسل حاضر در فراهم کردن شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی زندگی باشد که در آن بتوانند نیازهای زیستی و معنوی کل افراد جامعه را در حد مطلوب تأمین کند (توانبخش و ارجمند، ۱۳۸۸: ۶۵).

شکل شماره ۲: مدل مفهومی پژوهش

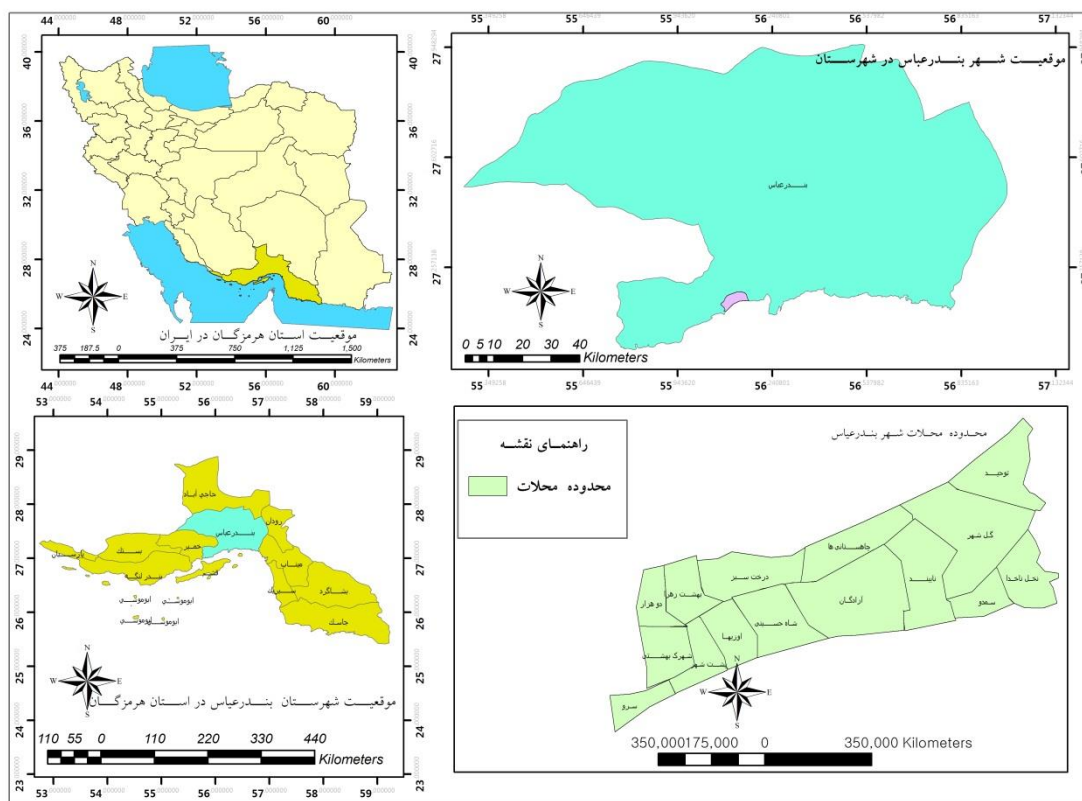
مواد و روش ها

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و رویکرد غالب آن توصیفی-تحلیلی است و برای گردآوری داده ها از روش های کتابخانه ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. مطالب بخش کتابخانه ای از کتب و مقالات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق جمع آوری شده و در روش میدانی جهت بررسی ابعاد توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس از پرسشنامه با سوالات طیف لیکرت به صورت بسیار زیاد (۵)، زیاد (۴)، متوسط (۳)، کم (۲) و بسیار کم (۱) استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۵۲۸۶۲ خانوار ساکن در شهر بندرعباس است (سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵) که برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۳ خانوار انتخاب گردید. سپس ابعاد مختلف توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) با استفاده از نظرات سرپرستان خانوار در محلات مختلف شهر بندرعباس با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده مورد ارزیابی قرار گرفت و در ادامه محلات ۱۵ گانه شهر با استفاده از نرم افزار SPSS رتبه بندی گردید و در نهایت محلات بر اساس شاخص های توسعه پایدار در چهار طیف کاملا پایدار، نسبتا پایدار، نسبتا ناپایدار و کاملا ناپایدار صورت نقشه با نرم افزار GIS نمایش داده شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بندرعباس در شمال تنگه هرمز قرار دارد و وسعت آن ۲۷۳۱۶ کیلومتر مربع است. این شهرستان از سمت شمال به شهرستان حاجی آباد و از سمت شرق به شهرستانهای میناب و رودان از غرب به شهرستان بندر لنگه و از جنوب به خلیج فارس و جزیره قشم محدود می باشد. شهر بندرعباس مرکز شهرستان بندرعباس دارای مختصات جغرافیایی "۱۱' ۱۷" ۵۶° طول شرقی و "۰۳' ۱۱" ۲۷° عرض شمالی می باشد. وسعت این شهر که در ساحل خلیج فارس واقع شده است حدود ۴۵ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰ متر می باشد. آب و هوای این شهرستان به علت شرایط خاص خود متغییر بوده زیرا در نواحی کوهستانی گرم و خشک و در نواحی ساحلی و جلگه ای گرم و مرطوب می باشد. آب و هوای نوار ساحلی این شهرستان در فصل تابستان بسیار گرم و مرطوب و در فصل زمستان هوا نسبتا معتدل می شود. فصل تابستان در این نواحی به مدت ۹ ماه ادامه می یابد که به تدریج از اوایل آبان ماه از گرمای هوا کاسته می شود.

شکل شماره ۳: محدوده مورد مطالعه

منبع: ترسیم نگارندگان، ۱۴۰۰

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در محلات شهر بندرعباس با استفاده از پرسشنامه و در طیف لیکرت (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) با استفاده از نرم افزار SPSS مورد ارزیابی قرار می گیرد.

ابعاد اجتماعی توسعه پایدار

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۱)، میانگین ابعاد اجتماعی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس از ۵ نمره ممکن محاسبه شده است. در این بین کمترین میانگین مربوط به گویه همبستگی اجتماعی بین افراد محله با ۲.۶۹ و بیشترین میانگین مربوط به دسترسی به خدمات اجتماعی در محله با میانگین ۳.۷۹ بدست آمده است. در بررسی گویه ها نتایج حاکی از آن است که مهمترین ابعاد اجتماعی توسعه پایدار شامل میزان امنیت اجتماعی در محله با میانگین ۳.۶۱، احساس تعلق نسبت به محله با میانگین ۳.۰۸، مشارکت در کارهای اجتماعی محله با میانگین ۲.۸۹، میزان عدالت اجتماعی در محله در با میانگین ۳.۳۲، میزان اعتماد متقابل در بین افراد محله با میانگین ۳.۳۶، میزان دسترسی به خدمات محله آموزشی با میانگین ۳.۶۲، میزان همکاری در بین افراد محله جهت حل مشکلات با میانگین ۳.۰۲،

میزان وقوع جرایم اجتماعی نظیر درگیری و... در محله میانگین ۲.۸۸ و میزان مشارکت در امور فرهنگی و مذهبی با میانگین ۳.۶۷ می باشد.

جدول شماره ۱: درصد و میانگین ابعاد اجتماعی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس

میانگین	بسیار کم ۱	۲ کم	متوسط ۳	زیاد ۴	بسیار زیاد ۵	گویه ها
۳.۶۱	۳.۴	۹.۴	۲۶.۱	۴۴.۱	۱۷	میزان امنیت اجتماعی در محله شما چقدر است؟
۳.۰۸	۱۶.۷	۱۹.۴	۱۶.۴	۳۳.۹	۱۳.۶	چقدر نسبت به محله خود احساس تعلق می کنید؟
۲.۸۹	۱۲.۸	۲۲.۷	۳۳.۹	۲۳.۸	۶.۸	به چه میزان در کارهای اجتماعی محله مشارکت دارید؟
۲.۶۹	۱۹.۱	۳۰	۲۳.۸	۱۷	۱۰.۲	میزان همبستگی اجتماعی بین افراد در محله شما چقدر است؟
۳.۳۲	۹.۷	۱۲.۵	۳۰.۳	۳۰.۵	۱۷	میزان عدالت اجتماعی در محله شما چقدر است؟
۳.۷۹	۶.۵	۶.۳	۱۹.۳	۳۷.۳	۳۰.۵	میزان دسترسی به خدمات اجتماعی در محله شما چقدر است؟
۳.۳۶	۹.۷	۱۲.۶	۳۰.۲	۲۷.۴	۲۰.۲	به چه میزان اعتماد متقابل در بین افراد محله شما وجود دارد؟
۳.۶۲	۶.۵	۱۲.۵	۲۳.۲	۲۷.۲	۳۰.۵	میزان دسترسی به خدمات آموزشی در محله شما چقدر است؟
۳.۰۲	۱۵.۷	۱۹.۷	۲۷.۳	۲۰.۴	۱۷	میزان همکاری در بین افراد جهت حل مشکلات محله چقدر است؟
۲.۸۸	۱۵.۹	۲۶.۴	۲۳.۸	۲۰.۴	۱۳.۶	میزان وقوع جرایم اجتماعی نظیر درگیری و... در محله شما چقدر است؟
۳.۶۷	۹.۷	۱۵.۷	۳۰.۵	۲۳.۸	۲۰.۴	میزان مشارکت در امور فرهنگی و مذهبی در محله شما چقدر است؟

رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد اجتماعی توسعه پایدار

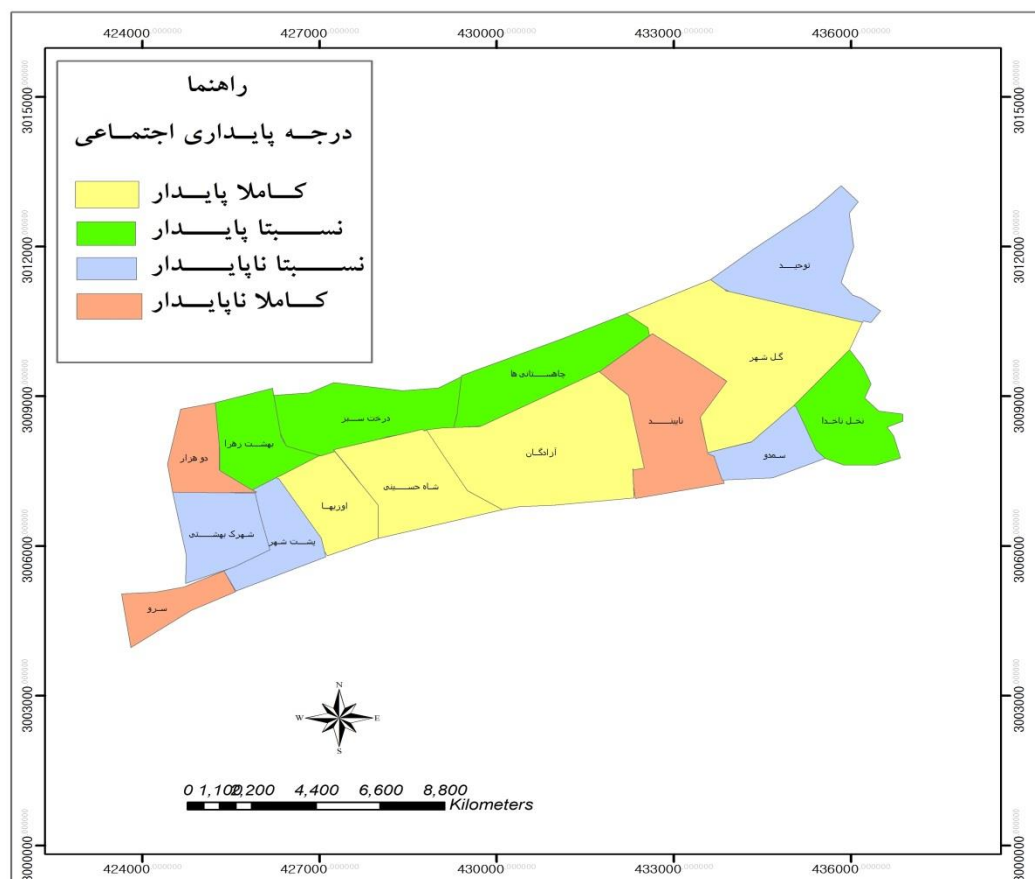
در جدول شماره ۲ و شکل شماره ۴ به بررسی پایداری اجتماعی محلات شهر بندرعباس بر اساس شاخص های توسعه پایدار اجتماعی از نظر ساکنان محلات پرداخته ایم. بر این اساس محلات گل شهر، آزادگان و شاه حسینی دارای پایداری اجتماعی کامل می باشند. همچنین محلات نخل ناخدا، بهشت زهرا، چاهستانیها و اوزیها از نظر شاخص های توسعه پایدار اجتماعی نسبتا پایدار هستند. محلات درخت سبز، سمدو، توحید و شهرک بهشتی نسبتا ناپایدار و در نهایت محلات دوهزار، نایبند، پشت شهر و سورو از نظر اجتماعی کاملا ناپایدار هستند.

جدول شماره ۲: رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد اجتماعی توسعه پایدار

رتبه	میانگین ابعاد اجتماعی	نام محله
۵	۳.۲۶	نخل ناخدا
۶	۳.۱۷	بهشت زهرا
۴	۳.۲۹	اوزیها
۱	۳.۵۶	آزادگان

۲	۳.۵۱	گل شهر
۳	۳.۴۳	شاه حسینی
۷	۳.۲۱	چاهستانی ها
۱۰	۳.۱۱	توحید
۱۱	۳.۰۵	شهرک بهشتی
۹	۲.۷۷	سملو
۸	۳.۱۴	درخت سبز
۱۳	۲.۹۶	نابیند
۱۵	۲.۸۳	سورو
۱۲	۳.۰۱	پشت شهر
۱۴	۲.۹۳	دو هزار

شکل شماره ۴ رتبه بندی محلات بر اساس شاخصهای توسعه پایدار اجتماعی

ابعاد پایداری اقتصادی توسعه پایدار

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۳)، درصد و میانگین ابعاد اقتصادی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس از ۵ نمره ممکن محاسبه شده است. در این بین کمترین میانگین مربوط به گویه میزان درآمد شما جوابگوی نیازهای زندگی تان با میانگین ۲.۸۳ و بیشترین میانگین مربوط میزان اشتغال و درآمد پایدار در محله با میانگین ۳.۶۲ بدست آمده است. در بررسی گویه ها نتایج حاکی از آن است که مهمترین ابعاد اقتصادی توسعه پایدار شامل میزان امنیت غذایی در محله با میانگین ۳.۵۲، میزان رضایت از کیفیت زندگی خود با میانگین ۳.۴۹، میزان برخورداری از رفاه

اقتصادی در محله با میانگین ۳.۲۶، میزان رضایت از درآمد با میانگین ۳.۱۲ و میزان برنامه های دولت و بخش خصوصی برای رفع فقر با میانگین ۳.۰۵ می باشد.

جدول شماره ۳: درصد و میانگین ابعاد اقتصادی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس

میانگین	بسیار کم ۱ کم	کم ۲	متوسط ۳	زیاد ۴	بسیار زیاد ۵	گویه ها
۳.۶۲	۶.۵	۹.۴	۲۶.۴	۳۱.۵	۲۶.۲	میزان اشتغال و درآمد پایدار در محله شما چقدر است؟
۳.۵۲	۶.۴	۱۲.۶	۲۶.۶	۳۰.۷	۲۳.۶	میزان امنیت غذایی در محله شما چقدر است؟
۳.۴۹	۶.۹	۱۲.۱	۳۰	۲۷.۲	۲۳.۸	به چه میزان از کیفیت زندگی خود رضایت دارید؟
۳.۲۶	۹.۷	۱۹.۱	۲۷.۳	۲۳.۷	۲۰.۴	میزان برخورداری از رفاه اقتصادی در محله شما چقدر است؟
۳.۰۵	۱۳.۳	۲۲.۲	۲۷.۲	۲۰.۴	۱۷	میزان برنامه های دولت و بخش خصوصی برای برنامه های رفع فقر چقدر است؟
۳.۱۲	۹.۸	۲۲.۴	۳۰.۵	۲۰.۷	۱۶.۷	به چه میزان از درآمد خود رضایت دارید؟
۲.۸۳	۱۲.۸	۳۲.۹	۲۷.۲	۱۴.۸	۱۲.۴	به چه میزان درآمد شما جوابگوی نیازهای زندگی تان می باشد؟

رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد اقتصادی توسعه پایدار

در جدول شماره ۴ و شکل شماره ۵ به بررسی پایداری اقتصادی محلات شهر بندرعباس بر اساس شاخص های توسعه پایدار اقتصادی از نظر ساکنان محلات پرداخته شده است. بر اساس بررسی ها محلات گل شهر، آزادگان و نایبند دارای پایداری اقتصادی کامل می باشند. همچنین محلات درخت سبز، سرو، سمدو و اوزیها از نظر شاخص های توسعه پایدار اقتصادی نسبتا پایدار هستند. محلات شاه حسینی، نخل ناخدا، پشت شهر و شهرک بهشتی نسبتا ناپایدار و در نهایت محلات حاشیه ای دوهزار، چاهستانی، بهشت زهرا و توحید از نظر اقتصادی کاملا ناپایدار هستند.

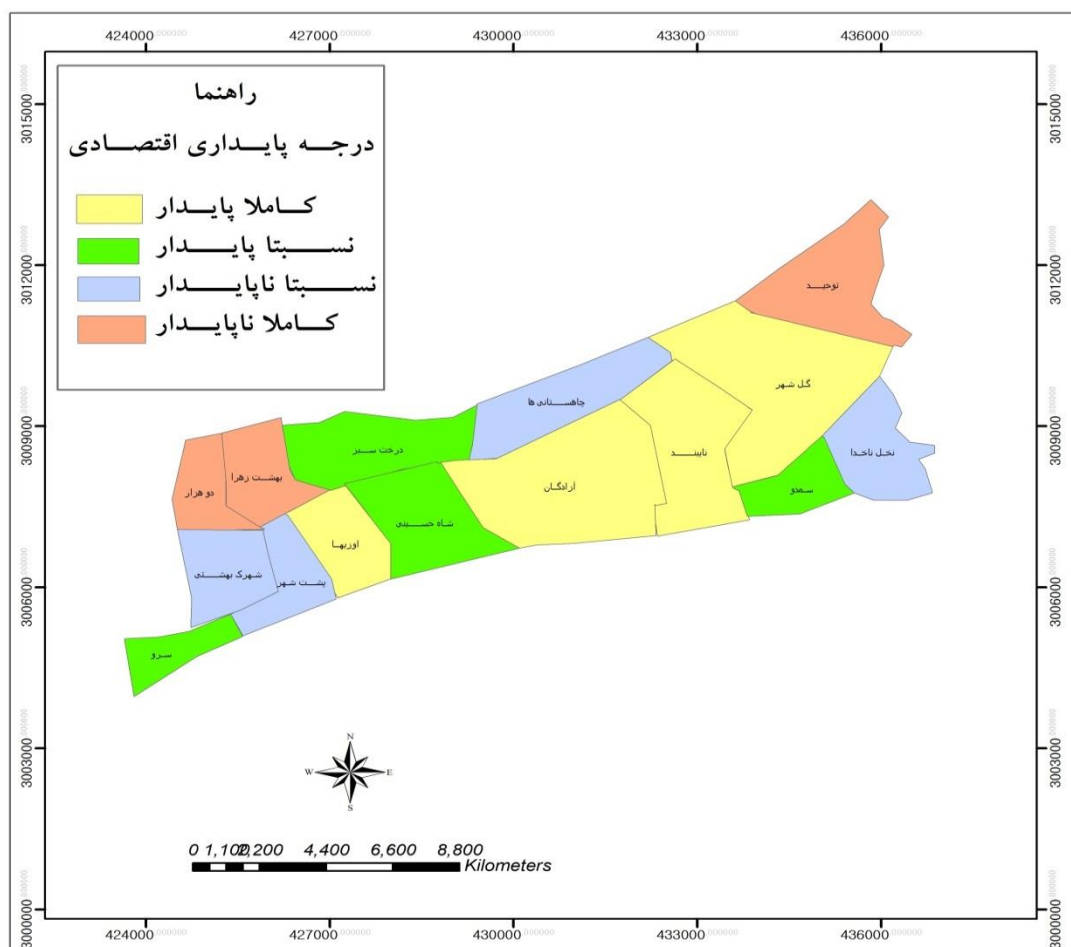
جدول شماره ۴: رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد اقتصادی توسعه پایدار

رتبه	میانگین ابعاد اقتصادی	نام محله
۹	۳.۱۲	نخل ناخدا
۱۳	۳.۰۱	بهشت زهرا
۴	۳.۲۷	اوزیها
۱	۳.۴۸	آزادگان
۲	۳.۳۹	گل شهر
۸	۳.۱۷	شاه حسینی
۱۲	۳.۰۵	چاهستانی ها
۱۴	۲.۹۸	توحید
۱۱	۳.۰۷	شهرک بهشتی
۷	۳.۱۹	سمدو
۵	۳.۲۴	درخت سبز
۳	۳.۳۶	نایبند

رتبه بندی محلات بر
توسعه پایدار

سورو	۳.۲۱	۶
پشت شهر	۳.۱۱	۱۰
دو هزار	۲.۹۳	۱۵

شکل شماره ۵
اساس شاخصهای
اقتصادی

ابعاد پایداری زیست محیطی توسعه پایدار

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۵)، درصد و میانگین ابعاد زیست محیطی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس از ۵ نمره ممکن محاسبه شده است. در این زمینه کمترین میانگین مربوط به گویه میزان آلاینده های صنعتی بین افراد محله با ۲.۹۶ و بیشترین میانگین مربوط به میزان برخورداری از آب سالم در محله با میانگین ۳.۵۳ بدست آمده است. نتایج بررسی ها نشان می دهد که میزان برخورداری از فضای سبز در محله با میانگین ۳.۲۶، میزان آلودگی هوا در محله با میانگین ۳.۰۶، میزان آلودگی محیط زیست (دفع زباله و آبهای سطحی) در محله با میانگین ۳.۴۵ و میزان رعایت بهداشت عمومی در محله با میانگین ۳.۴۶ مهمترین ابعاد زیست محیطی در محلات شهری بندرعباس می باشند.

جدول شماره ۵: درصد و میانگین ابعاد زیست محیطی توسعه پایدار در محلات شهر بندرعباس

میانگین	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	گویه ها
۳.۲۶	۹.۷	۱۹.۱	۲۷.۲	۲۳.۸	۲۰.۴	میزان برخورداری از فضای سبز در محله شما چقدر است؟
۳.۵۳	۶.۳	۱۲.۸	۲۶.۶	۳۰.۵	۲۳.۸	میزان برخورداری از آب سالم در محله شما چقدر است؟
۳.۰۶	۱۲.۵	۲۳	۲۶.۲	۲۱.۴	۱۷	میزان آلودگی هوا در محله شما چقدر است؟
۳.۴۵	۹.۷	۹.۴	۳۰	۲۷.۴	۲۳.۶	میزان آلودگی محیط زیست (دفع زباله و آبهای سطحی) در محله شما چقدر است؟
۳.۴۶	۹.۸	۱۲.۴	۲۳.۵	۳۰.۵	۲۳.۸	میزان رعایت بهداشت عمومی در محله شما چقدر است؟
۲.۹۶	۱۹.۱	۱۹.۸	۲۳.۵	۲۰.۷	۱۷	میزان آلاینده های صنعتی در محله شما چقدر است؟

رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد زیست محیطی توسعه پایدار

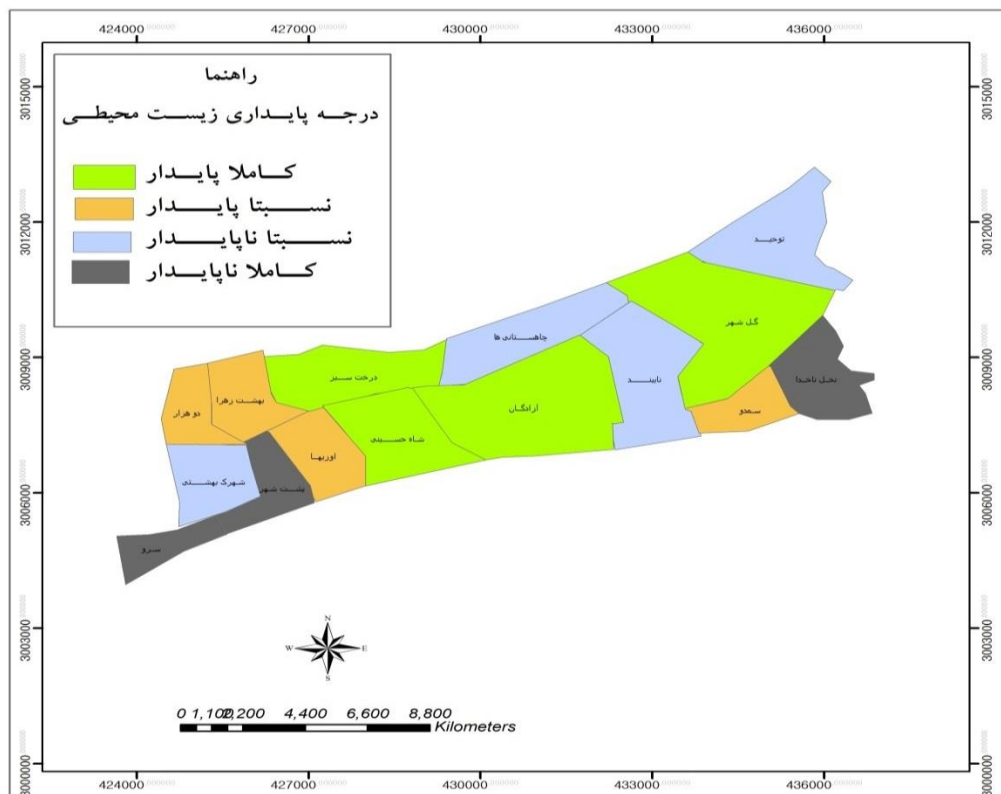
در جدول شماره ۶ و شکل شماره ۶ به بررسی پایداری زیست محیطی محلات شهر بندرعباس بر اساس شاخص های توسعه پایدار زیست محیطی از نظر ساکنان محلات پرداخته شده است. بر اساس بررسی های انجام شده محلات گل شهر، شاه حسینی و درخت سبز دارای پایداری زیست محیطی کامل می باشند. همچنین محلات آزادگان، دوهزار، سمدو و بهشت زهرا از نظر شاخص های توسعه پایدار زیست محیطی نسبتا پایدار هستند. محلات اوزیها، چاهستانی، توحید و شهرک بهشتی نسبتا ناپایدار و در نهایت محلات نخل ناخدا، نایبند، پشت شهر و سورو از نظر زیست محیطی کاملا ناپایدار می باشند.

جدول شماره ۶: رتبه بندی محلات بر اساس ابعاد زیست محیطی توسعه پایدار

رتبه	میانگین ابعاد زیست محیطی	نام محله
۱۳	۳.۰۸	نخل ناخدا
۷	۳.۲۳	بهشت زهرا
۸	۳.۱۹	اوزیها
۴	۳.۲۸	آزادگان
۱	۳.۴۱	گل شهر
۲	۳.۳۴	شاه حسینی
۱۱	۳.۱۲	چاهستانی ها
۱۰	۳.۱۴	توحید
۹	۳.۱۶	شهرک بهشتی
۶	۳.۲۴	سمدو
۳	۳.۳۳	درخت سبز
۱۲	۳.۱۱	نایبند
۱۵	۲.۹۸	سورو
۱۴	۳.۰۱	پشت شهر

۵	۳.۲۶	دو هزار
---	------	---------

شکل شماره ۶ رتبه بندی محلات بر اساس شاخصهای توسعه پایدار زیست محیطی

نتیجه گیری

شهرها و واحدهای خردتر آن چون محلات، همچون ارگانسمی زنده و پویا هستند که در بستر تغییر و تحولات بسیاری قرار می گیرند. لذا نظریات و راهکارهای متفاوتی برای هدایت این تغییرات پیش بینی می شود تا شهر و زندگی انسان ها در زمان حال و آینده با مشکل مواجه نشود. در دهه های اخیر رشد فزاینده برنامه های توسعه، منجر به هشدارهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی شد. لذا در پاسخ به بحران های ایجاد شده، رویکردها و مفاهیم جدیدی در حوزه های مختلف شهری مطرح می شود. امروزه توسعه پایدار به عنوان یکی از این رویکردها در تمامی ابعاد اجتماع مدنظر است. نتایج پژوهش در مورد پایداری محلات شهر بندرعباس در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی بررسی شده است. نتایج بررسی ها در ابعاد اجتماعی نشان می دهد که در بین ابعاد توسعه پایدار اجتماعی کمترین میانگین مربوط به گویه همبستگی اجتماعی بین افراد محله با ۲.۶۹ و بیشترین میانگین مربوط به دسترسی به خدمات اجتماعی در محله با میانگین ۳.۷۹ می باشد. در بین محلات نیز از نظر پایداری اجتماعی محلات گل شهر، آزادگان و شاه حسینی از پایداری کامل اجتماعی برخوردارند و محلات پشت شهر، سورو و دو هزار از پایداری اجتماعی کمتری برخوردارند. همچنین نتایج در مورد ابعاد اقتصادی توسعه پایدار نشان می دهد که کمترین میانگین مربوط به گویه جوابگو بودن میزان درآمد برای زندگی با میانگین ۲.۸۳ و بیشترین میانگین مربوط به اشتغال و درآمد پایدار در محله با میانگین ۳.۶۲ می باشد. در مبحث پایداری اقتصادی نیز محلات گل شهر، آزادگان و ناینند دارای پایداری بیشتر و محلات توحید، چاهستانی و بهشت زهرا دارای پایداری کمتری نسبت به دیگر محلات هستند. در بررسی شاخص زیست محیطی توسعه پایدار نتایج نشان می دهد که کمترین میانگین مربوط به گویه میزان

آلاینده های صنعتی بین افراد محله با ۲.۹۶ و بیشترین میانگین مربوط به میزان برخورداری از آب سالم در محله با میانگین ۳.۵۳ بدست آمده است. در بین محلات نیز محله های شاه حسینی، درخت سبز و گل شهر از بیشترین پایداری زیست محیطی و محله های نایبند، پشت شهر و سورو از کمترین پایداری زیست محیطی برخوردار هستند. در نهایت پیشنهاداتی جهت توسعه محلات در ابعاد مختلف توسعه پایدار به شرح زیر ارائه می گردد:

- برقراری عدالت اجتماعی از طریق توزیع خدمات به صورت متعادل در همه محلات .
- برقراری امنیت پایدار در محلات حاشیه شهر و محلاتی که دارای امنیت کمتری می باشند.
- ایجاد مبلمان و فضای سبز شهری در محلات با تاکید بیشتر برای محلات کمتر برخوردار .
- فراهم نمودن فرصت های شغلی پایدار و منطبق با پتانسیل های محیطی در راستای تقویت مشاغل رسمی مانند صیادی و فعالیت های وابسته به آن و جلوگیری از افزایش فعالیت های کاذب (قاچاق کالا و سوخت و...).
- تقویت حس همبستگی اجتماعی از طریق ارائه برنامه های مورد نیاز.
- جابجایی قطعات مسکونی شمال محله چاهستانها واقع در حریم آزادراه خلیج فارس و جایگزین کردن آنها با کاربری حریم حفاظتی فضای سبز.

منابع و ماخذ

۱. پروزن، ادریس (۱۳۹۱) تحلیل پایداری محلات شهری بر مبنای تئوریهای پایداری در شهر مهاباد، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان .
۲. پورطاهری، مهدی، سجاسی قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره، (۱۳۸۹) سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه بندی بر اساس تشابه به حل ایده آل فازی (مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده)، فصلنامه پژوهش های روستایی، سال اول، شماره اول، صص. ۲۳-۱.
۳. توانبخش، مهرداد . ارجمند، اسحق (۱۳۸۸) مبانی توسعه پایدار شهری، انتشارات جامعه شناسی، تهران .
۴. حسین زاده دلیر، کریم، قربانی، رسول، شکری فیروزجاه، پری (۱۳۸۸) تحلیل و ارزیابی کیفی سنجش های پایداری شهری در شهر تبریز، مجله مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، سال اول، شماره ۲، صص ۱۸-۱.
۵. خوش فر، غلامرضا، بارگاهی، رضا، کرمی، شهاب (۱۳۹۲) سرمایه اجتماعی و پایداری شهری (مطالعه موردی شهر گرگان) فصلنامه مطالعات شهری، شماره پیاپی ۸، صص ۴۷-۳۱.
۶. رازدشت، عبدالله، یغفوری، حسین، ملکی، آفرین (۱۳۹۲) مقایسه شاخص های پایداری شهر کوچک دهدشت با متوسط نظام شهری کشور با تاکید بر توسعه پایدار شهری ، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۱۸، صص ۱۴۴ - ۱۲۵ .
۷. زاكس، ایتپاس (۱۳۷۵) نگاهی به تعاریف توسعه پایدار از دیدگاههای مختلف، ترجمه و ویکتوریا جمالی، خبرنامه انجمن متخصصان محیط زیست ایران ، سال دوم ، شماره ۳ ، صص ۱۲ - ۲ .

۸. زاهدی، شمس السادات، نجفی، غلام علی، (۱۳۸۵) بسط مفهومی توسعه پایدار، فصل نامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۷۶ - ۴۳.
۹. سید علیپور، سیدخلیل، نظری خاکشور، حمیدرضا (۱۳۹۸) بررسی جایگاه مناطق آزاد تجاری در توسعه پایدار و امنیت اجتماعی (مطالعه موردی منطقه آزاد انزلی)، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، سال نهم، شماره ۲، صص ۶۶۸-۶۵۵.
۱۰. شاطریان، محسن، حیدری، رسول، شاریان، محمود، دولتیاران، کامران (۱۳۹۹) مدل سازی و تحلیل عوامل موثر بر وقوع جرم در مناطق حاشیه نشین شهر کاشان، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، پیاپی ۳۷، صص ۱۰۸-۹۷.
۱۱. عبدالله زاده، مهدی، رهنما، محمد رحیم، شکویی، محمد اجزا، موسوی، میرنجف (۱۳۹۹) ارزیابی شاخص های پایداری اجتماعی در شهرهای استان آذربایجان غربی، مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۵۲، شماره ۴، صص ۱۲۷۳-۱۲۵۷.
۱۲. عسگری، جواد، استعلاجی، علیرضا، شریعت پناهی، مجید ولی (۱۳۹۹) بررسی مولفه های موثر در توسعه محلی پایدار روستاهای شهرستان گرمسار با تاکید بر سرمایه اجتماعی، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، سال یازدهم، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۱۱.
۱۳. عسگری، سهراب (۱۴۰۰) ارزیابی ناپایداری توسعه شهری اراک و راهبردهای ساماندهی آن، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، سال یازدهم، شماره ۲، صص ۳۸۴-۳۶۲.
۱۴. فرجی، فرزاد و رحمانی آزاد، الهام و رشیدی، ام البنین، (۱۳۹۳)، مطالعه کاربردی شاخص های شهرسازی نوین با تاکید بر تحلیل شبکه اجتماعی و رویکرد توسعه پایدار شهر تهران، اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران.
۱۵. ملکی، سعید، دامن باغ، صفیه (۱۳۹۲) ارزیابی شاخص های توسعه پایدار شهری با تاکید بر شاخص های اجتماعی، کالبدی و خدمات شهری (مناطق هشتگانه شهر اهواز)، فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری، سال اول، شماره سوم، صص ۵۴ - ۲۹.
۱۶. مؤمن پورعلی آباد، احد، ذاکر حقیقی، کیانوش، (۱۳۹۷)، ارزیابی پایداری اجتماعی در میان شهروندان سکونتگاه غیررسمی حصار امام شهر همدان، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات برنامه ریزی سکونتگاههای انسانی، دوره ۱۳ شماره ۳، صص ۶۷۹-۶۹۶.
۱۷. نیک پور، عامر، ملکشاهی، غلامرضا، رزقی رمی، فاطمه (۱۳۹۴) ارزیابی شاخص های توسعه پایدار شهری با تاکید بر عدالت در توزیع خدمات (مورد مطالعه: شهر بابل)، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۱۳۸-۱۲۵.

18. Connelly, S., 2007, Mapping sustainable development as a contested concept, Local Environment, Vol. 12, No. 3, PP. 259-278.

19. Dario, D, Gaetan P, Anna M. H (2021) Effect of zoning plans on urban land-use change: A multi-scenario simulation for supporting sustainable urban growth, Journal Sustainable Cities and Society 69, pp1-11. (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

20. Naghdi, A. & Sadeghi, R. (2006) Informal Settlement a Challenge for Urban Sustainable Development, Social Welfare journal, No.20, pp.11-24.
21. Rasoolimanesh, M., & Badarulzaman, N., & Jaafar, M. (2018). City Development Strategies (CDS) and Sustainable Urbanization in Developing World, Journal of Procedia - Social and Behavioral Sciences, 36, 623-631
22. Roca-Puig, V. (2019). The circular path of social sustainability: An empirical analysis. Journal of cleaner production, 212, pp: 916-924.
23. Varela-Candamio, L., Rubiera Morollon, F., & Sedrakyan, G. (2019). Urban sprawl and local fiscal burden: Analysing the Spanish case. Empirica, 46(1), 177–203. [https:// doi.org/10.1007/s10663-018-9421](https://doi.org/10.1007/s10663-018-9421)
24. Varol, C.; Ercoskun, O. and Gurer, Y., 2010, Local participatory mechanisms and collective actions for sustainable urban development in Turkey, Habitat International.. Article in Press.

Investigating and evaluating the sustainability of urban neighborhoods with emphasis on modern urban planning indicators (Case study of Bandar Abbas city)

Abstract

The purpose of this study is to investigate and evaluate the sustainability of Bandar Abbas neighborhoods with emphasis on modern urban development indicators. This research is an applied studies in terms of purpose and its dominant approach is descriptive-analytical and the library and field method (questionnaire) has been used to collect data. The statistical population of this research includes 152862 households living in Bandar Abbas. Determining the sample size of 383 households was selected using the Cochran's formula. Then different dimensions of sustainable development (economic, social and environmental) in different neighborhoods of Bandar Abbas were evaluated by the opinions of heads of households in different neighborhoods of Bandar Abbas. The results show that neighborhoods such as Golshahr, Azadegan and Shah hoseini have the best performance in terms of social sustainability, and Poshtshahr, Soro and Duhezar have less social sustainability. The results also show that in terms of economic sustainability, neighborhoods such as Golshahr, Azadegan and Naiband have the most of the economic stability and neighborhoods such as Tohid, Chahhestani and Behesht e zahra have less economic sustainability. The surveys show that neighborhoods of Shah hoseini, Derakht e sabz and Gol shahr have more environmental sustainability and neighborhoods like Naiband, posht shahr and Soro have the least of the environmental sustainability.

Keywords:

Sustainable development, urban neighborhoods, modern urban planning, Bandar Abbas